

Teorijska pozadina radioterapije

Ibrahimović Amra

Šta je radioterapija?

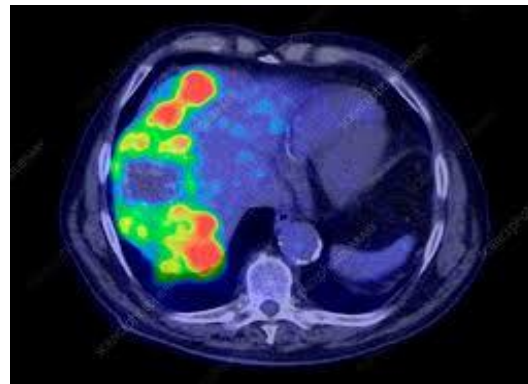
- ▶ Radioterapija je vrsta liječenja karcinomnih oboljenja ali i mnogih drugih bolesti
- ▶ U radioterapiji se koristi energetski snop (fotona, hadrona i jona) da bi se uništile kancerogene ćelije.
- ▶ Terapija sa može vršiti sa:
 - ❖ Elektronima
 - ❖ Fotonima
 - ❖ Hadronima (protoni i neutroni)
 - ❖ Teškim jonima (npr. Karbonskim jonima)
- ▶ Vrste radioterapije:
 - ❖ Eksternalna radioterapija
 - ❖ Brahiterapija
- ▶ Primjena radioterapije
 - ❖ U svrhu izlječenja
 - ❖ U palijativne svrhe (tj. Ublažavanje bolova kod pacijenta, ne izlječenja)

Kako se karcinom detektuje?

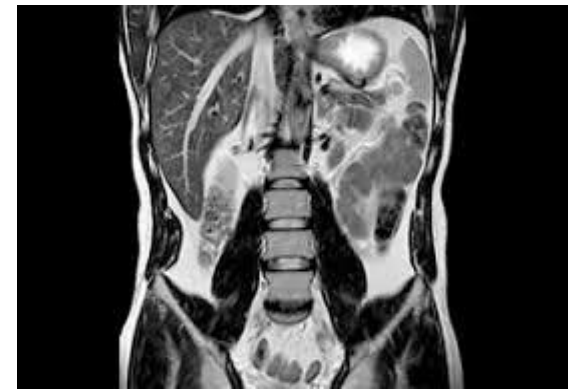
- ▶ Dijagnostičke pretrage se vrše na aparatima kao što su:
 - ❖ CT (Kopjuterizirana Tomografija)
 - ❖ PET (Pozitronska Emisiona Tomografija)
 - ❖ MRI (Slikanje Magnetnom Rezonancom)

CT slika (anatomska, dobivena x-zračenjem)

PET slika (metabolička, dobivena pomoću beta emitera)

MRI slika (anatomska, dobivena interakcijom sa magnetnim poljem)

Veličine i mjerne jedinice u radioterapiji

- ▶ Energiju koju čestice ostavljaju u tijelu uzrokuju pojavu doze.
- ▶ Vrste doza:
 - ❖ Apsorbovana doza
 - ❖ Ekvivalentna doza
 - ❖ Efektivna doza

Apsorbovana doza

- ▶ Definiše se kao uskladištena energija usljed jonizacije po jedinici mase. Mjerna jedinica je Gray.
- ▶ 1 Gy predstavlja 1 J/Kg

$$1 \text{ Gy} \quad \longrightarrow \quad 1 \frac{J}{kg}$$

Ekvivalentna doza

- ▶ Definiše se kao apsorbovana doza pomnožena sa težinskim faktorom zračenja.
- ▶ Težinski faktor zračenja je procjenjen na osnovu količine štete koju pravi u našem tkivu.
- ▶ Mjerna jedinica je Sivert

Radiation type	Radiation weight factor
X-rays	1
γ -zrake	1
Electrons and positrons	1
Neutrons	Energy dependence
Protons 2 MeV	2
α particles and heavy ions	20

$$H_T = D \times w_R$$

H_T – ekvivalentna doza

D – apsorbovana doza

w_R – težinski faktor zračenja

Efektivna doza

- ▶ Definiše se kao ekvivalentna doza pomnožena sa težinskim faktorom osjetljivosti za svaki organ i sumira se za cijelo tijelo.
- ▶ Najosjetljiviji organi su očne leće, ovarije i testisi.
- ▶ Predstavljena jednim brojem

$$E = \sum H_T \times w_T$$

E – efektivna doza

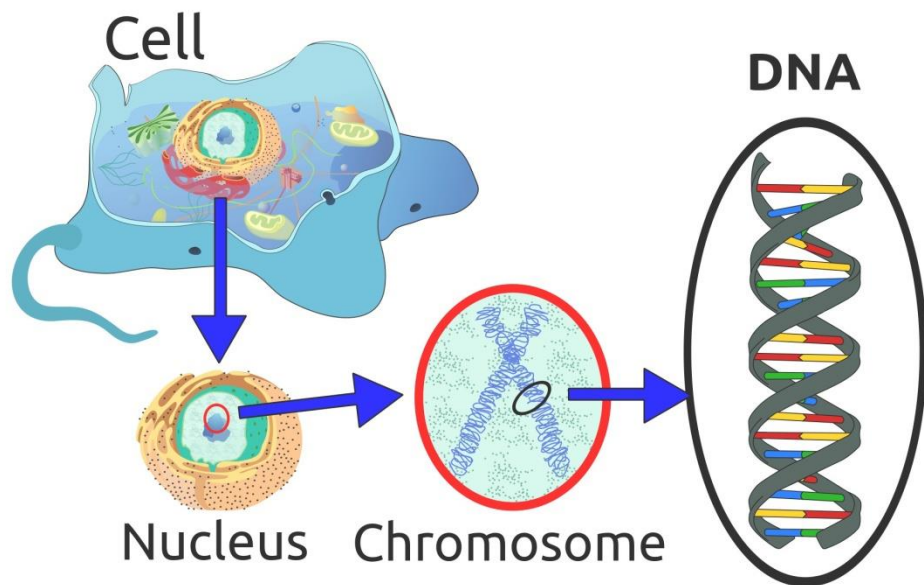
H_T – ekvivalentna doza

w_T – težinski faktor organa

Organs	Tissue weighting factors		
	ICRP30(I36) 1979	ICRP60(I3) 1990	ICRP103(I6) 2007
Gonads	0.25	0.20	0.08
Red Bone Marrow	0.12	0.12	0.12
Colon	-	0.12	0.12
Lung	0.12	0.12	0.12
Stomach	-	0.12	0.12
Breasts	0.15	0.05	0.12
Bladder	-	0.05	0.04
Liver	-	0.05	0.04
Oesophagus	-	0.05	0.04
Thyroid	0.03	0.05	0.04
Skin	-	0.01	0.01
Bone surface	0.03	0.01	0.01
Salivary glands	-	-	0.01
Brain	-	-	0.01
Remainder of body	0.30	0.05	0.12

Radijacijska šteta

!!! Normalne zdrave ćelije posjeduju reparacioni mehanizam, dok kancerogene nemaju. Zbog toga se koristi frakcionisanje liječenje.

❖ Radijacijska šteta se manifestuje kroz oštećenje genetičkog materijala (*DNK*) u ćelijama organizma.

❖ Vrste oštećenja DNK:

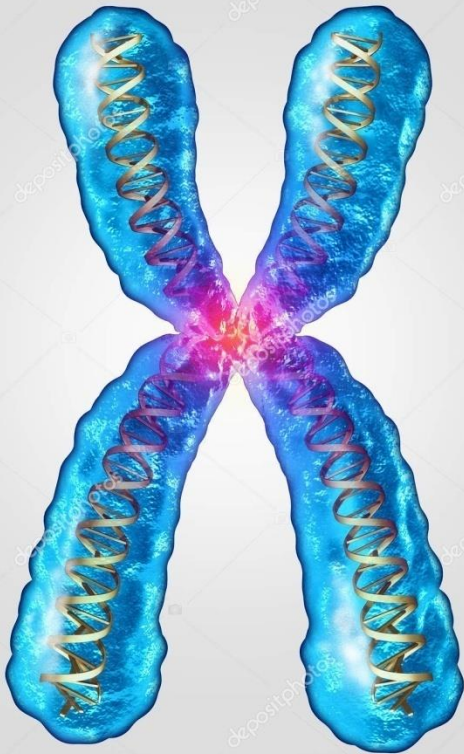
1. Jednostruka
2. Dvostruka

❖ Postoje tri moguća ishoda:

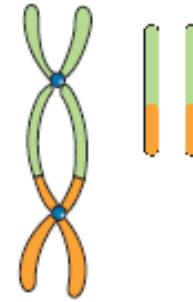
1. Nakon oštećenja ćelija se potpuno korektno reparira, te nastavlja normalno funkcionisati
2. Nepravilno se repara, nastavlja da živi sa mutacijama što u budućnosti može razviti sekundarni karcinom
3. Ćelijska smrt

Neke vrste muracija

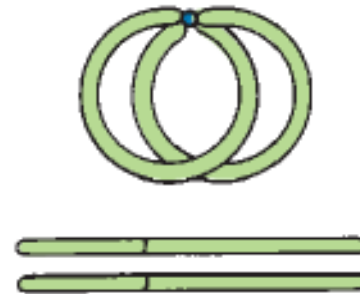
Normalni zdravi hromosom

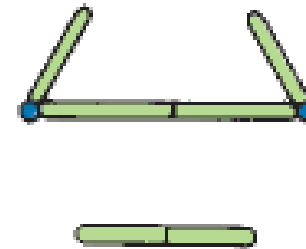
Dicentrični hromosomi

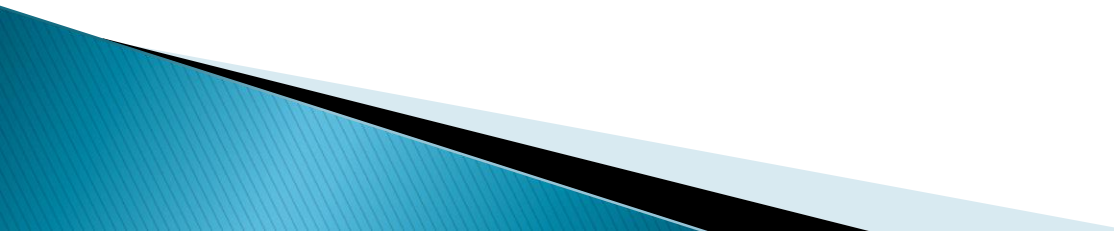

Ringovi i acentrični fragmenti

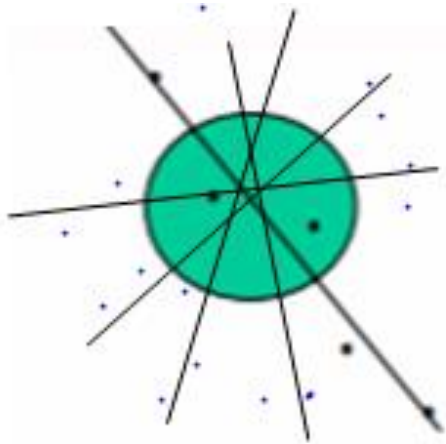

Anafazni mostovi i acentrični fragmenti

- ▶ Dva razloga zašto se ulaže u razvoj čestične radioterapije:
 1. Hadroni i čestice prekidaju **oba lanca DNK** čime se sprječavaju mutacije
 2. Imaju snagu da unište **radiorezistentne tumore**
-

RBE (Relativna biološka efikasnost)

Zračenje koje ima nizak prenos energije

Zračenje koje ima visok prenos energije

Zračenje koje ostavlja više energije po jedinici puta pravi više jonizacija na jednom regionu, a zračenje koje ostavlja malo energije po jedinici puta tj. Pravi manje jonizacija stvara veću štetu jer će jonizacije biti raširene izvan željenog regiona te tako više šteti organu/tkivu.

RBE – Relativna biološka efikasnost predstavlja poređenje količine štete u organizmu. Ovim faktorom se pokazuje kolika doza pravi istu štetu kao neko referentno zračenje (npr. X-zračenje ili Co60 gama zračenje)

Fantomi

Fantomi se koriste u radioterapiji i dijagnostici kako bi se provjeravali parametri masine i snopa, jer fantomi simuliraju ljudsko tijelo.

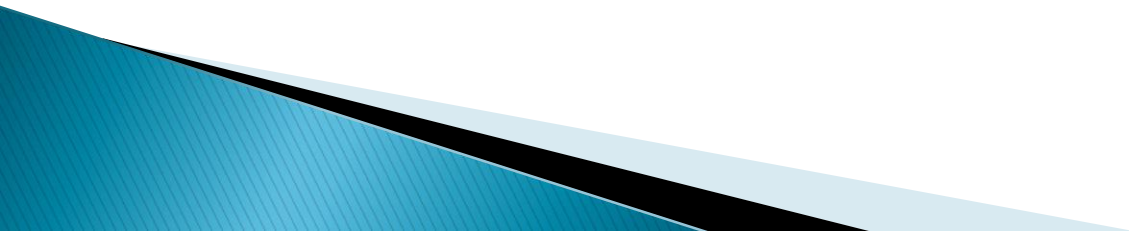

Fantom za CT od
pleksiglasa

Vodeni radioterapijski
fantom

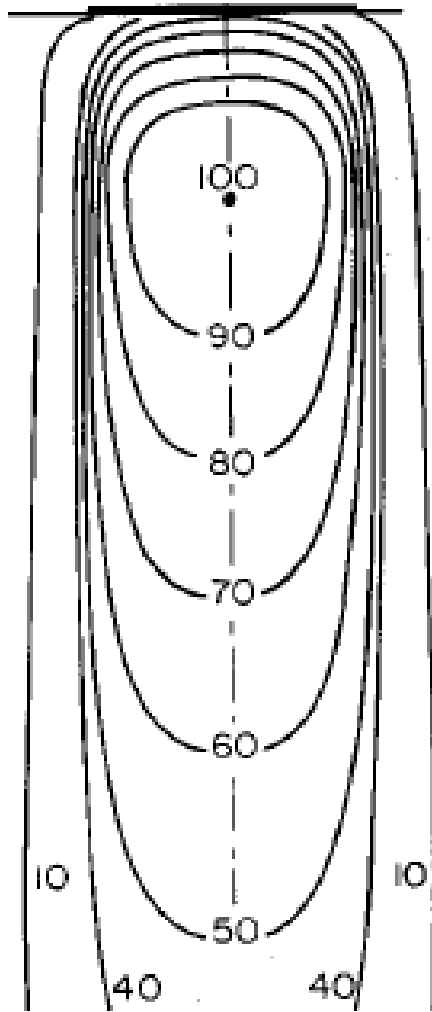
Planiranje radioterapijskog tretmana

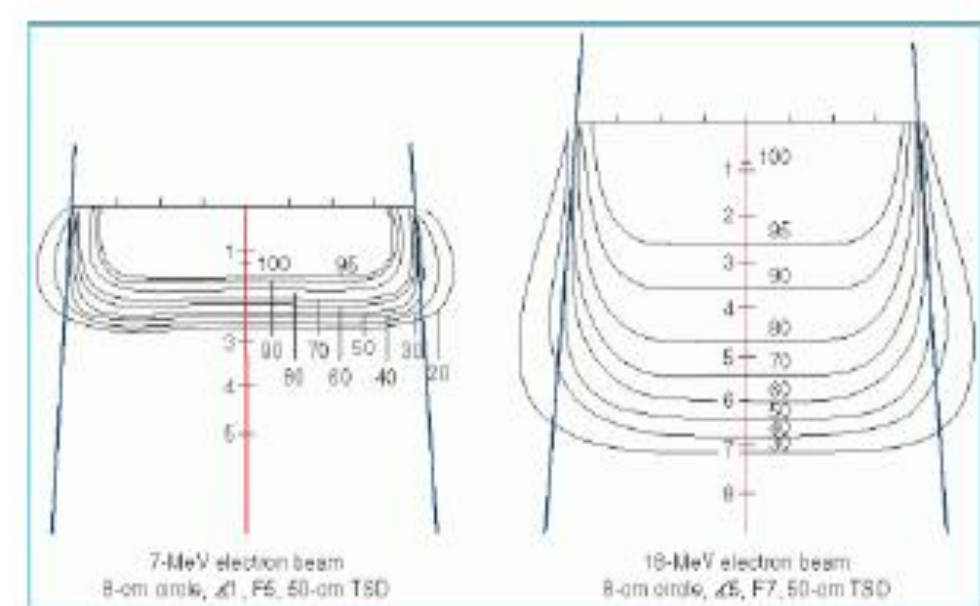
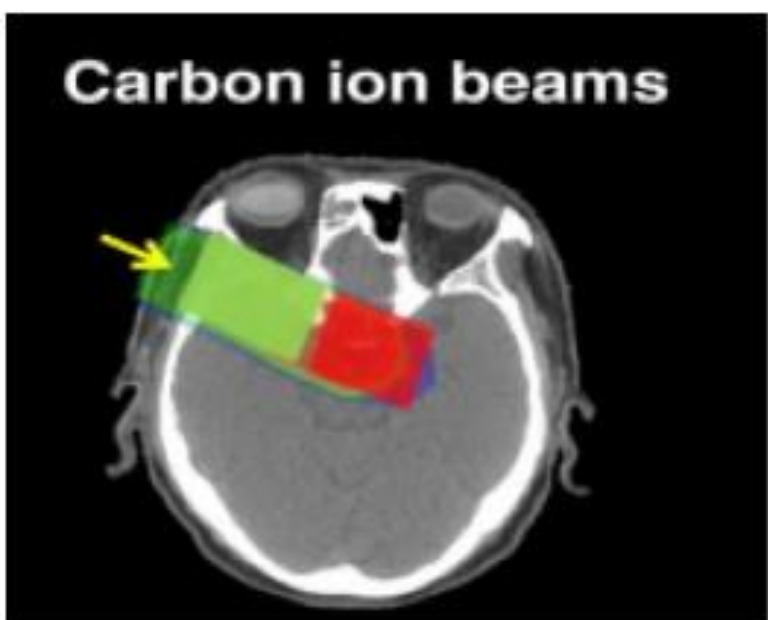
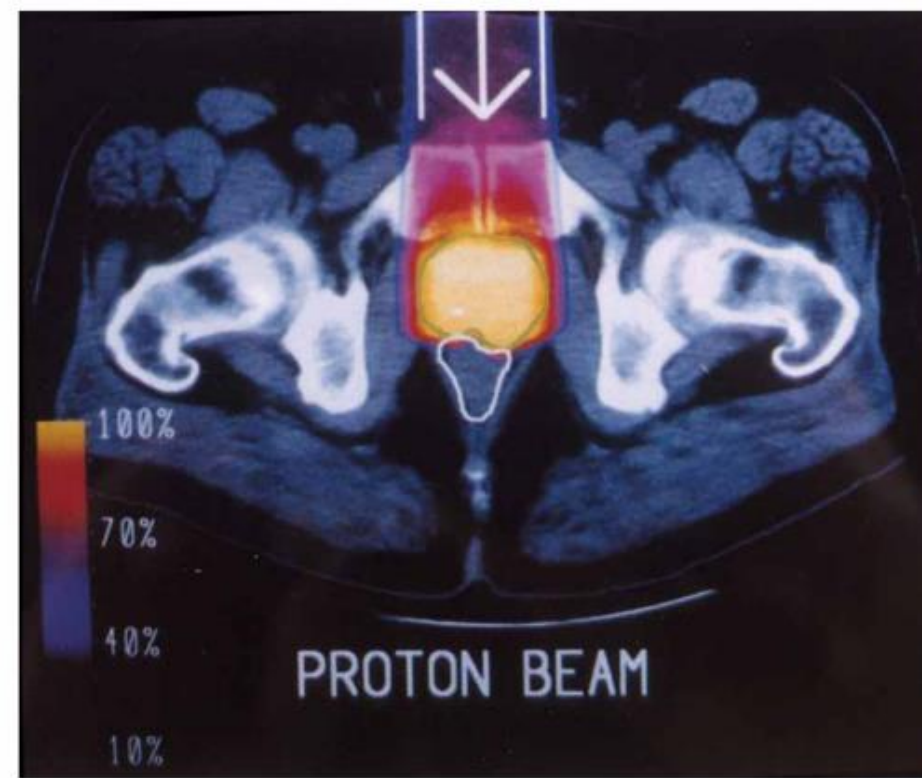
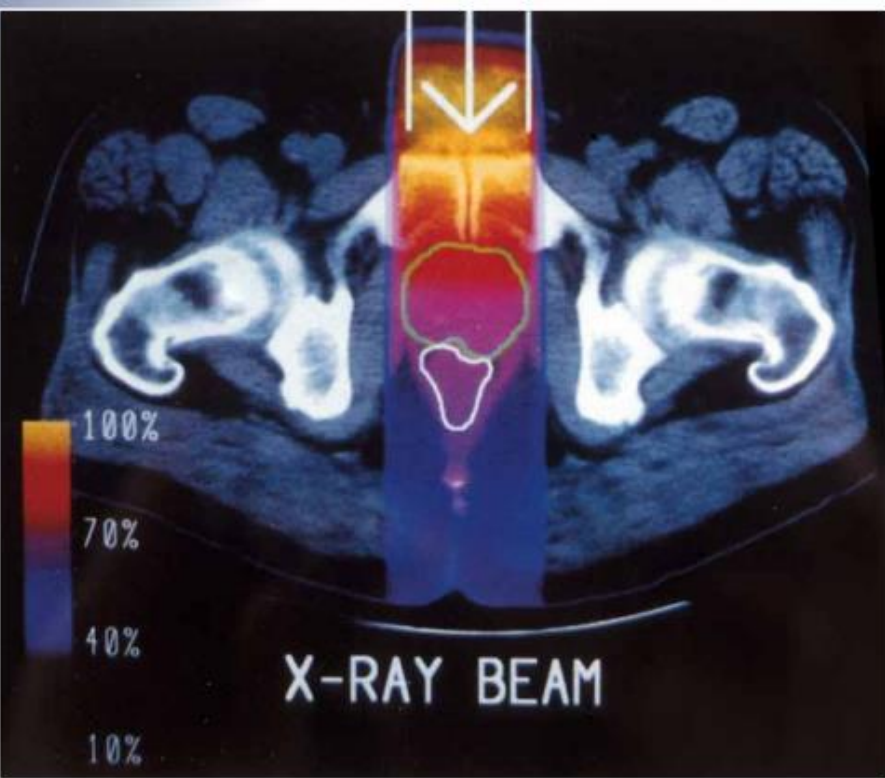
Ključne riječi

- ▶ SSD–udaljenost od izvora do površine kože
- ▶ SAD–udaljenost od izvora do izocentra
- ▶ IZOCENTAR–centar tumora kroz koji prolazi osa rotacije aparata

Distribucija doze po dubini

- ▶ Kako zračenje upada u pacijenta ono počinje da interaguje sa njim.
- ▶ Raspodjela doze po dubini u fantomu se mjeri detektorima zračenja.
- ▶ Distribucija doze po dubini sastoji se od familije krivih gdje svaka kriva predstavlja područje iste doze i najčešće je normalizovano na područje gdje se nalazi 100% doze ili gdje je maksimalna doza.
- ▶ Ta interakcija zavisi od nekoliko faktora i svi se moraju uzeti u obzir prilikom planiranja terapijskog tretmana:
 - ❖ Energija snopa
 - ❖ Dubina karcinoma
 - ❖ Veličina polja
 - ❖ Udaljenost od izvora
 - ❖ Kolimacije snopa
 - ❖ Oblik pacijenta
 - ❖ Prisutnost osjetljivih organa

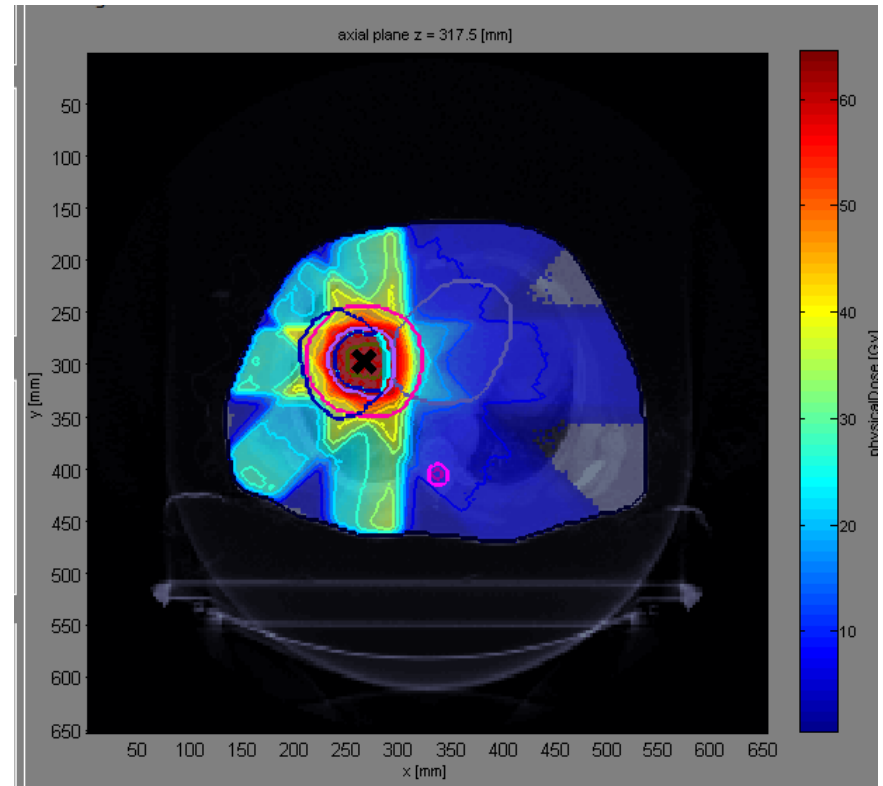

Višestruka polja

Najvažniji cilj planiranja tretmana je dostavljanje najveće doze u tumor, a najmanje u okolno tkivo. To se najbolje postiže korištenjem više polja iz različitih uglova, nego iz jednog.

Strategija:

- (a) Korištenje odgovarajuće veličine polja
- (b) povećanjem broja polja
- (c) odabirom odgovarajućih smjerova snopa
- (d) mjenjanjem doprinosa doze od pojedinih polja
- (e) korištenjem odgovarajuće energije snopa
- (f) upotrebom oblikovanja snopa prema obliku tumora

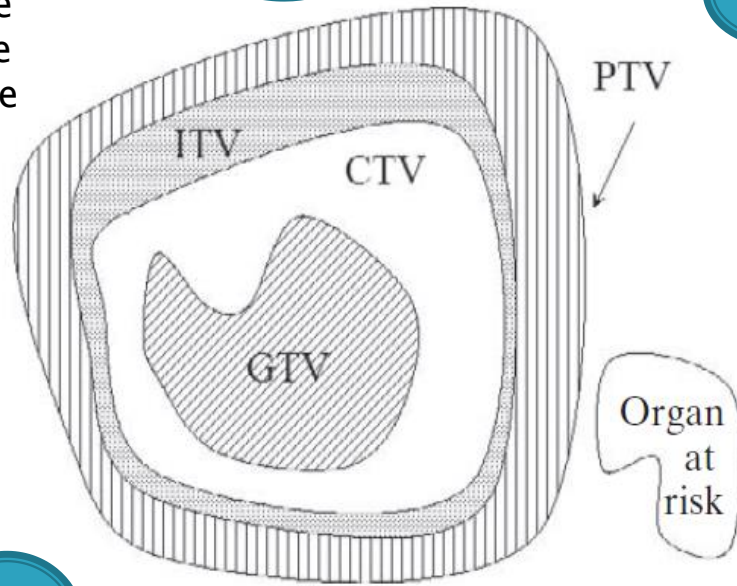

Stacionarna i rotaciona radioterapija

- ▶ Razlika između stacionarne i rotacione terapije je što u rotacionoj terapiji tretmanski snop kontinuirano kruži oko pacijenta, a kod stacionarne zrači samo u određenim položajima.
- ▶ U obje vrste centar rotacije mašine je u tumoru unutar pacijenta i to mjesto se zove izocentar.

VOI (volumen od interesa) i margine

GTV- gross tumor volume
CTV- clinical target volume
ITV- internal target volume
PTV- planning target volume

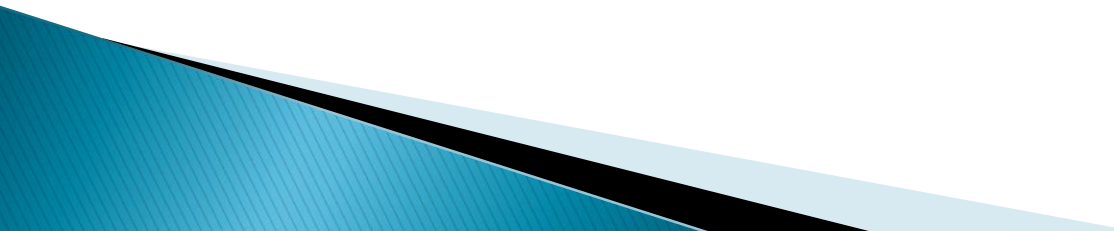
GTV- je tačna
lokacija tumora

CTV- dodatna
margina sadrži
primarni tumor i neki
drugi organ oko
njega kojeg je
zahvatio tumor

ITV- dodatna margina
koja uzima u obzir
pomjeranje organa i
promjene u veličini

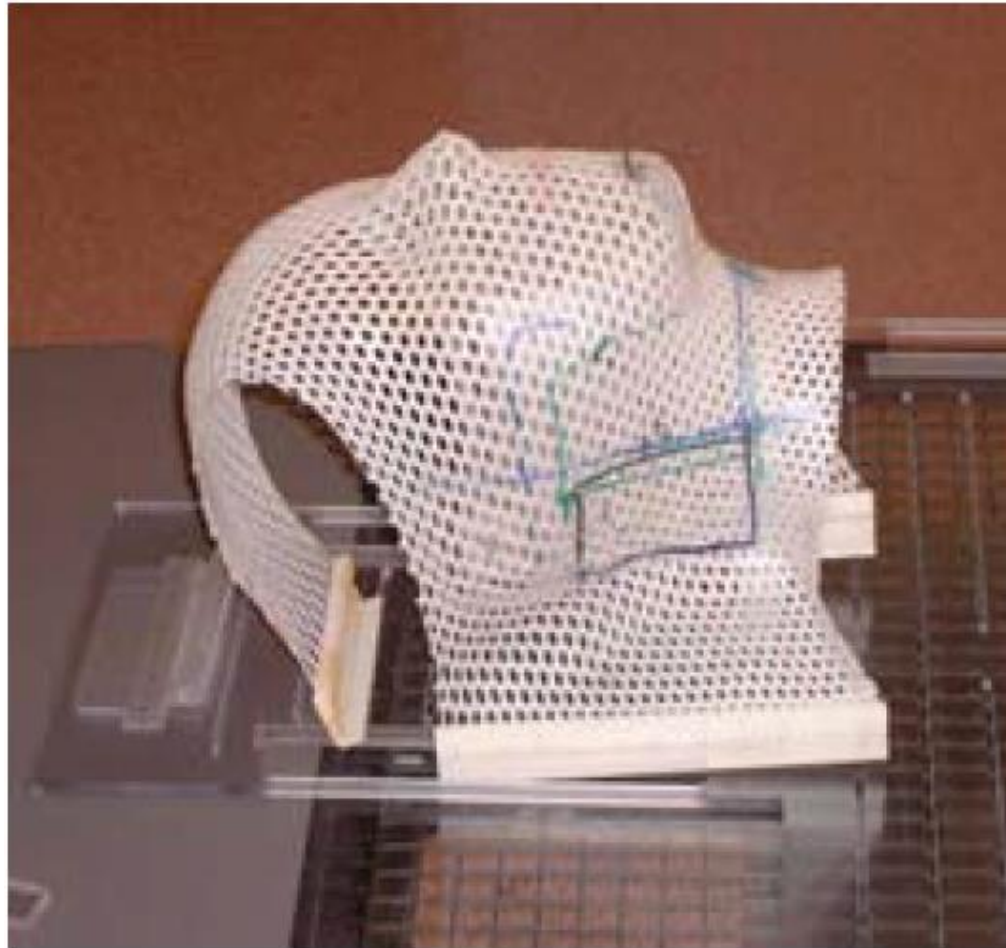
Organ at risk-
prisutnost organa sa
velikom osjetljivošću
na zračenje

PTV- margina koja
uzima u obzir
pomjeranje
pacijenta i
nesavršenosti
mašine i snopa

- ▶ Maksimalna doza u meti–najveća doza koju primi neki dio ciljanog volumena
 - ▶ Minimalna doza u meti–najmanja doza koju primi ciljani volumen
 - ▶ Srednja doza u meti–ukoliko imamo nekoliko područja sa različitim dozama onda tražimo srednju vrijednost tih doza
-

Pozicioniranje pacijenta i imobilizacija

- ▶ Pozicioniranje i imobilizacija pacijenta zavisi od postavke tretmana i željene preciznosti.
- ▶ Imobilizacijski uređaji imaju dvije osnovne uloge:
 - ❖ Da imobiliziraju pacijenta u toku tretmana
 - ❖ Da se omogući najbolje očuvanje pozicije pacijenta od simulacije do tretmana ili između dva liječenja
- ▶ Neki imobilizacijski uređaji su maske, jastuci, kajševi, elastični pojasevi, vakumski uređaji

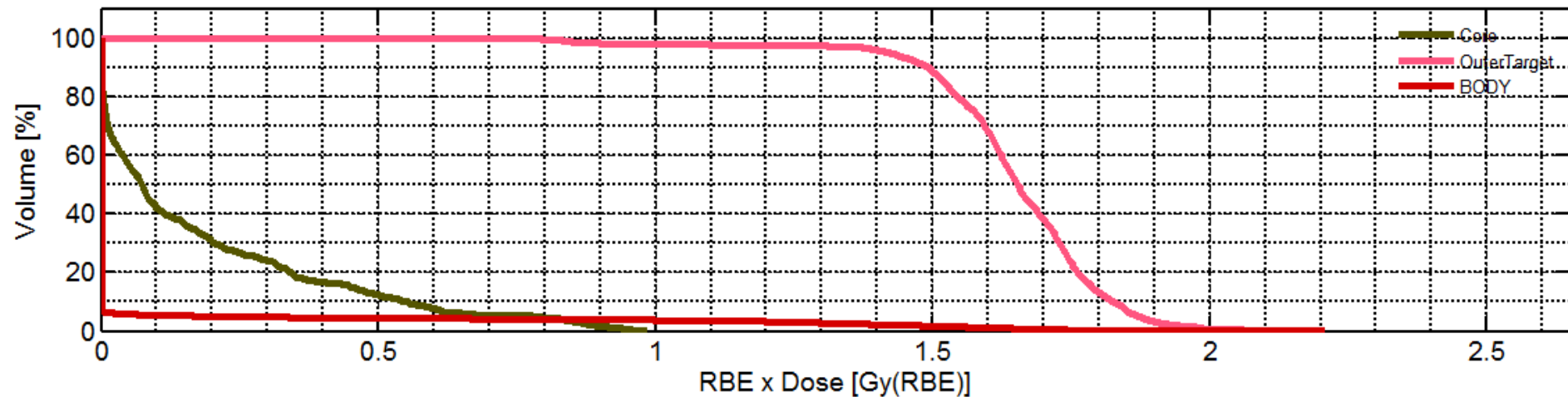
Imobilizacijska maska za glavu

Imobilizacijski jastuci

DVH–dose volume histogram

- DVH pruža ne samo kvantitativne podatke s obzirom na to kolika se doza apsorbira u nekom volumenu, već i sumira cijelu raspodjelu doze u jednu krivu za svaku anatomsku strukturu od interesa.

	mean	std	max	min	D_2	D_5	D_50	D_95	D_98	V_0Gy	V_0.4Gy	V_0.8Gy	V_1.3Gy	V_...
Core	0.1815	0.2396	0.9866	2.0386e-09	0.8909	0.7849	0.0744	2.4933e-05	6.0723e-07	1	0.1682	0.0470	0	
OuterTarget	1.6449	0.1770	2.1789	0.7475	1.9408	1.8726	1.6533	1.4205	0.9187	1	1	0.9949	0.9722	
BODY	0.0640	0.2912	2.2101	0	1.4572	0.2364	0	0	0	1	0.0462	0.0405	0.0282	

Moderne metode radioterapije

- ▶ **3D Konformalna radioterapija**–Pod trodimenzionalnom konformnom radioterapijom (3–D CRT) podrazumijevamo tretmane koji se temelje na trodimenzionalnim anatomskim informacijama i koriste lijekove koji se podudaraju što je više moguće s ciljanim volumenom kako bi se tumor dao odgovarajuću dozu i minimalnu moguća doza u normalno tkivo.
- ▶ **Radioterapija moduliranjem intenziteta**–Izraz zračenje modulirano intenzitetom (IMRT) odnosi se na tehniku zračenja u kojoj se pacijentu dovodi nejednak intenzitet zračenja iz bilo kojeg položaja liječenja radi optimizacije raspodjele doze.
- ▶ **Stereotaktna radiohirurgija**–Podrazumjeva dostavljanje kompletne doze jednom frakcijom u predjelu glave.
- ▶ **Stereotaktna radioterapija**–Podrazumjeva dostavljanje ove doze u frakcijama. Obje koriste vrlo tanke snopove zbog ekstremne preciznosti.
- ▶ **Slikom vođena radioterapija**–Može se definisati kao postupak radioterapije koja koristi slikovne metode u različitim fazama procesa: pribavljanje podataka o pacijentu, planiranje liječenja, simulacija liječenja, postavljanje pacijenta i lokalizacija pacijenta prije i za vrijeme liječenja.

HVALA NA PAŽNJI !!!